

DOI: 10.33663/0869-2491-2025-36-427-438

УДК 342.9

В. П. ТИМОЩУК,
кандидат юридичних наук*
ORCID: 0000-0001-6109-0909

РЕАЛІЗАЦІЯ ІДЕЇ ЛЮДИНОЦЕНТРИЗМУ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

В Україні вже понад 25 років дискутується питання людиноцентризму в адміністративному праві. Ідея, сформульована професором В. Б. Авер'яновим, була покликана змінити ставлення до адміністративного права і його призначення із суто «управлінського» та «карального» на сервісне. У статті виділено еволюцію окремих інститутів адміністративного законодавства в частині регулювання відносин держава – особа, які підтверджують практичне втілення цієї ідеї. Зокрема, про це йдеться в таких здобутках України, як реалізація концепції адміністративних послуг, а також упровадження загальної адміністративної процедури. Ці досягнення та еволюція відповідних інститутів уже суттєво вплинули на діяльність публічної адміністрації в Україні, а також визначать розвиток вітчизняного адміністративного права у майбутньому.

Ключові слова: адміністративне право, адміністративні послуги, адміністративна процедура, людиноцентризм.

Tymoshchuk Viktor. Implementation of the idea of humancentrism in the administrative law of Ukraine

In Ukraine, the issue of human-centrism in administrative law has been discussed over 25 years. The idea formulated by Professor V.B. Averyanov was designed to change the attitude towards administrative law and its purpose from purely “administrative” and “punitive” to service. The article highlights the evolution of individual institutions of administrative legislation in terms of regulating state-individual relations, which confirm the practical implementation of this idea. In particular, this is reflected in such achievements of Ukraine as the implementation of the concept of administrative services, as well as the introduction of a general administrative procedure. These achievements and the evolution of the relevant institutions have already significantly influenced the activities of public administration in Ukraine, and will also determine the development of domestic administrative law in the future.

Key words: administrative law, administrative services, administrative procedure, human-centrism.

Вступ. З середини 90-х років ХХ ст., коли почалося оновлення вітчизняного адміністративного права в умовах незалежної демократичної України, природно постала дискусія про суть адміністративного права в сучасних ре-

* **Tymoshchuk Viktor**, Candidate of Juridical Sciences (Ph. D.)

ліях. Однією з нових і найпрогресивніших була ідея (у позиції її автора – навіть ідеологія) лідера адміністративно-правової науки незалежної України проф. В. Б. Авер'янова про людиноцентризм у адміністративному праві¹. Очевидно, що ця позиція не могла бути одразу позитивно сприйнята усіма фахівцями, адже раніше домінувало розуміння адміністративного права передусім як управлінського, тобто такого, де визначальними є відносини влади–підпорядкування, субординації.

Нині, коли минуло понад 25 років від виникнення цієї ідеї у вітчизняному науковому дискурсі, є можливість проаналізувати, наскільки вона реалізувалася, чи має теоретичну і практичну цінність, як вплинула на розвиток адміністративного права, функціонування публічної адміністрації. Тож можна стверджувати, що вже є достатня доказова база, аби вказувати, що людиноцентризм має практичну реалізацію, передусім на рівні правового регулювання відносин держави в особі адміністративних органів з фізичними та юридичними особами (далі – з приватними особами). Зокрема, про це дають підстави стверджувати впровадження концепції адміністративних послуг, у тому числі включаючи її законодавчу фіксацію у Законі України «Про адміністративні послуги» від 6 вересня 2012 р.² Ще одним фундаментальним проявом людиноцентризму в адміністративному праві стало ухвалення Закону України «Про адміністративну процедуру» від 17 лютого 2022 р.³ (далі – ЗАП).

Огляд джерел. Тематиці людиноцентризму в адміністративному праві були присвячені передусім праці В. Б. Авер'янова. Це була одна з ключових наукових ідей, яку розвивав цей видатний вчений. Думка постійно обговорювалася на наукових форумах, у науковій літературі, реалізовувалася в перших документах політики, спрямованих на реформування «системи державного управління», зокрема, була відображена в Концепції адміністративної реформи в Україні⁴.

В. Б. Авер'янов стверджував, що «необхідність комплексного реформування всієї галузі права значною мірою зумовлена тим, що донедавна найпомітнішою ознакою цієї галузі права була істотна деформація її ролі. Це є закономірним наслідком певної науково-юридичної традиції, що зміцнювалася впродовж багатьох років радянського періоду. Точніше кажучи, абсолютизувалися два аспекти суспільного призначення адміністративного права: з одного боку, як засобу управлінського впливу держави на суспільні процеси, <...>, а з іншого – як «карального» права, що забезпечувало застосування державою у відносинах із громадянами різноманітних засобів адміністративної відповідальності»¹. І далі продовжував вчений: «таке уявлення консервує властиву тоталітарному суспільству ідеологію «панування держави» над людиною, в якій людині відводиться лише місце керованого об'єкта <...> Ця застаріла ідеологія вже не відповідає визначеній Конституцією України (ст. 3) принципово новій ролі держави у відносинах людиною... – ідеології «служіння держави» інтересам людини... Отже, навіть у найбільш узагальненому значенні адміністративне

право має визначатись не як «управлінське» або «каральне» право, а як «право забезпечення і захисту прав людини».

Навколо цих ідей і на їх реалізацію значною мірою й розвивалося адміністративне право в Україні, відбувалися відповідні дискусії та пошук необхідного балансу. Ці ідеї опрацьовувалися багатьма провідними вченими-адміністративістами України, зокрема, О. Ф. Андрійко, Ю. П. Битяком, І. П. Голосніченком, І. Б. Коліушком, В. К. Колпаковим, Є. В. Курінним та ін. Хоча й серед цих вчених і багатьох інших фахівців було застереження, що не втрачає актуальності й суто «управлінська» частина адміністративного права, яка стосується організації виконавчої влади та інших суб'єктів публічної адміністрації, питань державної служби тощо. Тобто важливо не абсолютизувати тільки одне з призначень, одну зі складових адміністративного права. Проте ціннісний орієнтир має бути визначено чітко.

Варто нагадати, що ідея людиноцентризму стала визначальною не лише в адміністративному праві, а загалом у вітчизняній правничій науці. До прикладу, про це йдеться у працях іншого видатного вченого, колишнього судді Конституційного Суду України, теоретика права проф. М. І. Козюбри⁵.

Постановка проблеми. Оновлення адміністративного права з часів відновлення незалежності України відбулося передусім у контексті кардинального переходу від його розуміння як суто управлінського та «карального» до сервісного й людиноцентричного. Водночас важливо з'ясувати, чи від часу виникнення та просування цієї наукової ідеї було досягнуто реальних результатів у її реалізації в адміністративному законодавстві, адміністративній практиці. Тим паче адміністративне право є фундаментальною галуззю в загальній системі правового регулювання.

Безумовно, вихідними засадами для розвитку держави і права в Україні є норми Конституції України, де визначено призначення держави, роль права, місце людини у відносинах з державою. Зокрема, відповідно до вже згаданої ст. 3 Конституції України «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави».

Отже, навіть для таких галузей публічного права, як адміністративне постало питання, чи ідея людиноцентризму є застосовною і прийнятною для адміністративного права. Чи не буде вона лише схоластичною декларацією, що не може бути реалізована в практиці.

Досвід сучасного державотворення, розвитку системи публічної адміністрації дає змогу нині показувати прояви практичної реалізації людиноцентризму в адміністративному законодавстві та діяльності публічної адміністрації. Важливо також переконатися, що ця ідея сприяє реальному осучасненню, демократизації, європеїзації адміністративного права.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є оцінка розвитку адміністративного законодавства України та адміністративної практики на предмет реалізації ідеї людиноцентризму в адміністративному праві.

Для досягнення цієї мети завданнями дослідження поставлені:

– виявити найбільш значущі новели – інститути адміністративного права та законодавчі акти адміністративного законодавства, що підтверджують реалізацію ідеї людиноцентризму в адміністративному праві;

– визначити та проаналізувати ключові новели окремих нормативних актів, які впроваджують сервісний характер адміністративного права та реалізацію ідеї людиноцентризму;

– виробити пропозиції щодо подальшої реалізації ідеї людиноцентризму в адміністративному праві та діяльності публічної адміністрації.

Виклад основного матеріалу. Отже, Конституція України, зокрема її ст. 3 та інші, зобов'язували до переосмислення ролі держави, місця людини у відносинах з державою. Ідея людиноцентризму стала особливо актуальною для галузі адміністративного права, адже серед публічно-правових галузей саме адміністративне є таким, що найчастіше використовується в повсякденному житті людини. Приватні особи значно рідше стикаються з органами правопорядку та системою правосуддя, але натомість мають потребу у взаємодії з органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та іншими адміністративними органами, починаючи від народження і реєстрації цього факту, а також у подальшому житті, включаючи економічну діяльність чи реалізацію соціальних та інших прав, виконання обов'язків.

Від середини 1990 – до середини 2000-х ця ідея мала переважно теоретичний характер. Але вже в Концепції адміністративної реформи України 1998 р.⁴ було офіційно закладено низку конкретних пропозицій на реалізацію цієї ідеї, зокрема, категорію «управлінських послуг», потребу ухвалення «Адміністративно-процедурного (процедурального) кодексу».

У наступні роки тривав дискурс і навколо питання «управлінських послуг» (згодом у науці почало домінувати поняття «адміністративних послуг»), і законопроектні роботи над адміністративно-процедурним законом. У 2006 р., нарешті, з'являється офіційний документ, у якому системно визначається державна політика у сфері адміністративних послуг – Концепція розвитку адміністративних послуг органами виконавчої влади⁶. У 2009 р. Уряд прийняв і перший нормативний акт з цього питання – Тимчасовий порядок надання адміністративних послуг⁷. Але, врешті, повноцінним і законодавчо закріпленим проявом ідеї людиноцентризму та сервісного характеру адміністративного права стало саме ухвалення Закону України «Про адміністративні послуги» у 2012 р.², практична реалізація цього Закону та загалом концепції адміністративних послуг.

Важливо зазначити, що навіть для країн західної правової культури поняття «адміністративні послуги» (чи «публічні послуги») – це скоріше категорії зі сфери політики (полісі). В Україні ж і саме поняття, і цей інститут

стали доволі докладно унормованими в законодавстві. Ось лише окремі норми зазначеного вище Закону та практичні кроки з його реалізації, які дають підстави стверджувати, що це регулювання передусім з орієнтацією на людину:

– сама концепція і категорія «адміністративних послуг» – це вже про людиноцентризм, адже тут відбулася кардинальна зміна оцінки відносин «держава – особа». Держава вже не керує, не управляє людиною, а служить людині, надає особі послугу. Тобто ідея полягає в тому, що вирішення справи особи має здійснюватися з належною повагою до особи, її прав та гідності, доступністю послуги, комфортом, щирим прагненням адміністративних органів позитивно вирішити справу;

– Закон однією з центральних ідей передбачив утворення центрів надання адміністративних послуг (далі – ЦНАП) (ст. 12). Передбачено утворення нової інституції, яка потрібна передусім громадянам, служить людині. У ЦНАП громадянин поставлений у центр уваги і всіх вимог до ЦНАП: широкий перелік адміністративних послуг у одному місці; розширені прийомні години, у тому числі робота щодня, без перерв, для частини ЦНАП – обов'язкова робота у суботу та в один з днів до 20.00; супутні послуги у ЦНАП (можливість зробити фото на документи; оплатити платні послуги тощо); утворення територіальних підрозділів ЦНАП, віддалених робочих місць – для кращої територіальної доступності послуг тощо;

– на реалізацію Закону були прийняті також примірний регламент ЦНАП та примірне положення про ЦНАП, які ще більш детально визначили вимоги до ЦНАП, також з акцентом на потреби споживачів послуг: безбар'єрність; некабінетна система обслуговування (у форматі «відкритого простору»); електронне регулювання черги тощо;

– вимога законодавця щодо затвердження на кожну адміністративну послугу інформаційної картки послуги (ст. 8), з інформацією про місце отримання послуги; умови та підстави отримання послуги; перелік необхідних документів; строк надання послуги; результат і можливі способи отримання результату. Тут також йдеться про клієнтоорієнтованість, щоб забезпечити особу належною інформацією про послугу;

– заборона вимагання від особи документів та інформації, що «перебувають у володінні суб'єкта надання адміністративних послуг або у володінні державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ або організацій, що належать до сфери їх управління» (ч. 4 ст. 9). Тож органи влади перебирають на себе обов'язок збирання необхідних для вирішення справи документів та інформації.

У початковій редакції Закону вимога утворення ЦНАП була спрямована передусім на більші територіальні громади – «міста обласного значення». У 2020 р. ця вимога була розширена, з певною етапністю, на всі територіальні громади. Це завдання має певні виклики з точки зору автономності місце-

вого самоврядування. Невідомо про такий підхід в інших країнах. Можливо, це приклад того, коли наш «мятник» від тоталітарної держави перейшов у кардинально іншу позицію – де власне особа настільки поставлена на перше місце, що навіть обмежені публічні ресурси максимально підпорядковані цій меті. Часом навіть з викликами для ефективності та економічності.

Отже, окремим результатом можна вважати загалом як таку сформовану «мережу» ЦНАП: що на квітень 2023 р. складала: 1110 ЦНАП, а також їх додаткові елементи: 131 територіальний підрозділ, 2082 – віддалених робочих місця, 29 мобільних ЦНАП⁸. Важливо, що громадяни позитивно оцінюють роботу ЦНАП у соціологічних опитуваннях та оцінці, яку збирає Мінцифри.

Нині, з одного боку, ЦНАП (особливо до повномасштабної війни) стали прикладом людиноцентризму в діяльності публічної адміністрації. З іншого боку, треба розуміти, що навіть у цій сфері треба буде шукати і підтримувати певний баланс. Зокрема, держава, прагнучи забезпечити максимальну доступність та інтегрованість послуг у ЦНАП, настільки екстенсивно розширила й далі розширює «перелік обов'язкових послуг» у ЦНАП (при цьому не забезпечуючи ОМС і їх ЦНАП додатковими ресурсами), що є ризик зворотного ефекту та погіршення якості послуг. Адже якщо на певний обсяг людського ресурсу додавати все більше послуг, то з певної межі персоналу вже не вистачатиме, а навантаження на нього призводитиме до вигорання, втрати, потреби пошуку нового персоналу (зі значними витратами часу на навчання та здобуття практичних компетентностей). Тобто можна потрапити в залежність, коли якість послуг починає погіршуватися, і додавання нових послуг не покращує ситуацію для громадян, а навпаки – погіршує її. Необхідні рішення тут відносно очевидні, хоча й не прості у практичній реалізації. Треба враховувати, що у ЦНАП працюють теж люди, і їх потрібно не лише залучати, а й утримувати, берегти від вигорання, мотивувати. Цьому сприятиме розумне навантаження, у тому числі раціональний перелік послуг та обсяг робочих годин ЦНАП; баланс робочого дня кожного працівника (частину часу це має бути робота не лише з відвідувачами, а й менш виснажлива робота з документами у форматі бек-офісу), регулярні навчання для персоналу. Додаткові заходи – це пропорційне забезпечення ресурсами: персоналом, технікою, цифровими рішеннями. Але ще одним висновком у цій частині є те, що ідея людиноцентризму має перспективи для розвитку і в межах самої публічної адміністрації, зокрема, як вимога належної уваги до гідності та прав публічних службовців.

Важливо також не допускати зловживань у сфері публічних послуг, коли під концепцією надання послуг насправді реалізуються інші інтереси, часто навіть доволі сумнівні. До прикладу, на нашу думку, є неприйнятними приклади «VIP-обслуговування», коли за підвищену плату можна замовити паспортні послуги у ДП «Документ» у сфері управління ДМС навіть з виїздом додому. Сумнівні практики є у сфері ДРАЦС із реєстрацією шлюбу

тощо. Це явище має ознаки дискримінації, коли заможні громадяни можуть отримувати послуги кращої якості, аніж інші громадяни. Навіть якщо це прийнятно у приватному секторі, то, на нашу думку, недопустимо у публічному секторі, з боку держави. Тож, використовуючи категорію «послуги», треба все ж розуміти й витримувати межу між публічним і приватним секторами, між врядуванням і бізнесом.

Наступним вагомим прикладом реалізації людиноцентризму в адміністративному праві стало прийняття та впровадження Закону України «Про адміністративну процедуру» від 17 лютого 2022 р.³ Такі закони є новітнім законодавством для більшості країн, особливо враховуючи певний набір прав і гарантій, які ними надаються особі у відносинах з публічною адміністрацією. Тож законодавство про загальну адміністративну процедуру це доволі виразна характеристика демократичних правових держав (а окремі винятки лише підтверджують загальне правило).

Український ЗАП однозначно наповнений людиноцентризмом (хоча ЗАП теж про баланс публічного і приватного). Перелічимо лише окремі з його принципів, механізмів і конкретних норм, які підтверджують це:

– ЗАП, починаючи з преамбули, вказує на його людиноцентричний характер: «Цей Закон регулює відносини органів виконавчої влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, інших суб'єктів, які відповідно до закону уповноважені здійснювати функції публічної адміністрації, з фізичними та юридичними особами щодо розгляду і вирішення адміністративних справ у *дусі визначеної Конституцією України демократичної та правової держави та з метою забезпечення права і закону, а також зобов'язання держави забезпечувати і захищати права, свободи чи законні інтереси людини і громадянина*» (усі виділення тут і далі. – Авт.);

– принцип *верховенства права* зафіксований у ст. 5, як правило, що «людина, її права і свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави». До речі, треба зауважити, що невідомі приклади, щоб цей принцип був зафіксований в аналогічних законах інших країн. Причиною може бути й те, що це принцип-концепт, який включає інші принципи, які також є в законах інших держав (законність, пропорційність, рівність та ін.), як вони є окремо і в українському ЗАП;

– вимога ч. 5 ст. 6 ЗАП, відповідно до якої «адміністративний орган, що порушив право, свободу чи законний інтерес особи, *зобов'язаний за власною ініціативою* протягом розумного строку з дня виявлення порушення *поновити право, свободу чи законний інтерес*, не чекаючи подання скарги чи пред'явлення позову та запобігаючи повторенню порушення у майбутньому»;

– вимога *обґрунтування адміністративного акта*, який може негативно вплинути на право, свободу чи законний інтерес особи (ст. 8 і ст. 72 ЗАП);

– принципи добросовісності та розсудливості (ст. 10 ЗАП);

– принципи пропорційності, і зокрема, вимога, що «адміністративний акт повинен прийматися з *дотриманням необхідного балансу* між несприятливими наслідками для права, свободи чи законного інтересу особи і цілями, на досягнення яких спрямований адміністративний акт. *Негативні наслідки для особи та публічних інтересів повинні бути найменшими*» (ч. 2 ст. 11 ЗАП);

– принцип відкритості, і зокрема, право особи «знати про початок адміністративного провадження та про своє право на участь у такому провадженні, а також право на ознайомлення з матеріалами відповідної справи» (ч. 2 ст. 12 ЗАП);

– принцип *своєчасності* й розумного строку та, зокрема, вимога до адміністративного органу вирішувати справу «до настання обставин, за яких прийняття адміністративного акта може втратити актуальність» (ч. 2 ст. 13);

– презумпція правомірності дій та вимог особи (ст. 14 ЗАП), зокрема, дві важливі людиноцентричні норми у частинах 1 і 2 цієї статті: «Дії та вимоги особи є правомірними, доки інше не буде доведено під час розгляду та/або вирішення справи. Сумніви щодо правомірності дій і вимог особи, що виникають внаслідок неоднозначного (множинного) трактування норми права, повинні тлумачитися адміністративним органом на користь їх правомірності»;

– *принцип офіційності* загалом, зокрема, обмеження для адміністративного органу «не вимагати від особи надання документів та відомостей, що перебувають у володінні адміністративного органу або іншого органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим, органу місцевого самоврядування, підприємства, установи або організації, що належить до сфери управління такого органу» (ч. 3 ст. 15 ЗАП);

– гарантування права особи на участь в адміністративному провадженні (ст. 17), і передусім *право особи «бути заслуханою* адміністративним органом, надавши пояснення та/або заперечення <...> до прийняття адміністративного акта, який може негативно вплинути на право, свободу чи законний інтерес особи» (ч. 1 ст. 17 ЗАП) та ін.

Варто нагадати, що абсолютна більшість цих принципів вже були закріплені як критерії для оцінки адміністративними судами рішень дій і бездіяльності суб'єктів владних повноважень у КАС України. Але ЗАП розширив перелік цих принципів та деталізував їх.

У ЗАП є також багато конкретних механізмів і норм, де явно простежується створення найкращих умов для реалізації прав особи та захисту цих прав, у тому числі: великий каталог прав особи, окремо визначений у ст. 28 ЗАП; запровадження категорії «*заінтересованих осіб*» в адміністративному провадженні (ч. 2 ст. 27); можливість так званого *спрощеного представництва* за письмовим клопотанням фізичної особи (ч. 5 ст. 31); потреба *завчасного запрошення* особи на окремі процедурні дії (ст. 32); *заборона відмови у прийнятті та реєстрації заяви* особи (ст. 42); вимога *перенаправлення за належністю* заяви, отриманої органом, що не має компетенції у цій справі (ст. 44); детальне регулювання вимог до (негативного) адміністративного

акта (ст. 71 та ін.); нове правило набрання чинності адміністративним актом – з моменту доведення до відома особи (ст. 74 ЗАП); детальне регулювання механізму адміністративного оскарження (ст. 18 і статті 78–85) із «стимулами» використовувати саме його, а не оскарження до суду, у тому числі норми про зупинення оскаржуваного адміністративного акта за клопотанням скаржника (ч. 4 ст. 83), подання скарги через адміністративний орган, що прийняв оскаржуваний адміністративний акт (ч. 2 ст. 82); зобов'язання до суб'єкта розгляду скарги – якщо «усунення порушення не потребує додаткових процедурних дій, суб'єкт розгляду скарги, який має повноваження щодо вирішення справи по суті, зобов'язаний самостійно прийняти відповідний адміністративний акт» (абзац перший ч. 5 ст. 85); норма ч. 3 ст. 69 ЗАП, за якою: «якщо судовим рішенням, що набрало законної сили, або рішенням суб'єкта розгляду скарги адміністративний орган зобов'язано прийняти адміністративний акт певного змісту, повторний розгляд справи не проводиться»; детальне регулювання процедури відкликання або визнання недійсним адміністративного акта (статті 86–89 ЗАП), зокрема *правило захисту довіри* особи навіть у ситуації розгляду питання про визнання недійсним протиправного адміністративного акта (ч. 3 та ч. 5 ст. 89) тощо.

Це, очевидно, неповний перелік принципів, механізмів та окремих норм ЗАП, де у центр поставлена особа, її права, гідність. Людиноцентризм проявляється на рівні самої філософії ЗАП, адже не можна приймати рішення щодо особи, тим паче негативне, не залучаючи особу до такого провадження. І навіть у разі прийняття негативного адміністративного акта, треба мотивувати таке рішення (з поваги до особи), вказати порядок його оскарження, та навіть при примусовому виконанні – поважати гідність особи, надаючи *порекомендування* та можливість добровільного виконання тощо.

Водночас треба ще раз нагадати, що ЗАП – це загалом закон про баланс приватних інтересів і публічного інтересу, і в ньому є багато норм та механізмів, що роблять ефективнішою й діяльність адміністративних органів. Але дуже важливо, що в Україні, нарешті, з'явився закон, що, як висловлювався проф. О. Люхтергандт, вирівнює традиційно «слабке» становище особи у відносинах з публічною адміністрацією.

Прикметно також, що питання адміністративних послуг та адміністративної процедури нині й в урядових документах політики стоїть на першому місці серед усіх пріоритетів. Тобто не питання організації виконавчої влади чи державної служби, а саме «високоякісні послуги та зручні процедури», як-от, у Стратегії реформування державного управління в Україні на 2022–2025 рр.⁹ Звісно, це не означає, що без вирішення загальних питань ефективного формування державної політики та її реалізації, у тому числі інституційних основ, буде можливість забезпечити права окремої особи. Але такий підхід Уряду показує, що для Української держави – саме людина є центром і мірилом навіть у питанні врядування.

Нарешті, значною мірою навколо питань адміністративних послуг та адміністративної процедури нині відбувається і процес європейської інтеграції України в частині питання належного публічного адміністрування¹⁰. Пройдений Україною шлях у цих питаннях уже наблизив нас до виконання частини критеріїв, які висуваються для членства в ЄС.

Висновки. Досвід Української держави від 90-х років минулого століття і до сьогодні підтверджує, що ідея / ідеологія людиноцентризму в адміністративному праві є не лише метою, декларацією, а й реально наповнена змістом в адміністративному законодавстві та практиці діяльності публічної адміністрації. Людиноцентризм передусім проявляється у тій частині адміністративного права, що регулює відносини публічної адміністрації з приватними особами, тобто гарантує особі право на належне публічне адміністрування, захищає громадян і суб'єктів господарювання від свавілля органів влади. Українське законодавство та практика про адміністративні послуги та про загальну адміністративну процедуру найкраще підтверджують практичну реалізацію ідеї людиноцентризму.

Звісно, не можна применшувати і устроєву (організаційну) частину адміністративного права, яка регулює організацію публічної адміністрації. Там є своя перспективна для дослідження та розвитку компонента про людину, зокрема, про публічну службу та службовців. Адже публічні службовці, хоча й служать суспільству і державі, але вони також передусім люди, і мають свою гідність, заслуговують на повагу та захист прав. Незахищений публічний службовець не буде спроможним надавати якісні послуги громадянам, виконувати належні функції з аналізу політики для політичного керівництва держави чи громади. Це питання теж необхідно опрацювати.

Треба, врешті, зважати, що адміністративне право як галузь публічного права завжди має захищати і публічний інтерес, забезпечувати оптимальний баланс з приватними інтересами громадян і суб'єктів господарювання. Такий баланс можна забезпечувати, коли права та інтереси кожної окремої людини поважаються державою. Отже, в адміністративному праві має й надалі якнайповніше продовжуватися реалізація ідеї людиноцентризму, власне впровадження конституційної вимоги, за якою права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави.

1. Авер'янов В. Б. Адміністративна реформа і адміністративне право. *Адміністративна реформа для людини*. Київ, 2011. С. 7–12. 2. Про адміністративні послуги: Закон України від 6 вересня 2012 року № 5203-VI. *Голос України*. 06.10.2012. № 188. 3. Про адміністративну процедуру: Закон України від 17 лютого 2022 року № 2073-IX. *Голос України*. 15.06.2022. № 137. 4. Концепція адміністративної реформи в Україні: Указ Президента України від 22.07.1998 р. № 810. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/810/98#Text> 5. Козюбра М. І. Практична філософія права: монографія. Київ, 2024. 496 с. 6. Концепція розвитку системи надання адміністративних послуг органами виконавчої влади: розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 лютого 2006 р. № 90-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/90-2006->

%D1%80#Text 7. Тимчасовий порядок надання адміністративних послуг: постанова Кабінету Міністрів України від 17 липня 2009 р. № 737. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/737-2009-%D0%BF#Text> 8. SIGMA Monitoring Report 2023 – Public administration in Ukraine. С. 156. URL: <https://www.sigmaxweb.org/publications/Monitoring-Report-2023-Ukraine.pdf> 9. Стратегія реформування державного управління України на 2022–2025 роки: розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 липня 2021 р. № 831-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/831-2021-%D1%80#Text> 10. Ukraine Report 2024. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/ukraine-report-2024_en

References

1. Aver'ianov V. B. Administratyvna reforma i administratyvne pravo. *Administratyvna reforma dlia liudyny*. Kyiv, 2011. S. 7–12 (ukr) 2. Pro administratyvni posluhy: Zakon Ukrainy vid 6 veresnia 2012 roku № 5203-VI. *Holos Ukrainy*. 06.10.2012. № 188 (ukr) 3. Pro administratyvnu protseduru: Zakon Ukrainy vid 17 liutoho 2022 roku № 2073-IX. *Holos Ukrainy*. 15.06.2022. № 137 (ukr) 4. Kontsepsiia administratyvnoi reformy v Ukraini: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 22.07.1998 r. № 810. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/810/98#Text> (ukr) 5. Koziubra M. I. Praktychna filozofia prava: monohrafiia. Kyiv, 2024. 496 s. 6. Kontsepsiia rozvytku systemy nadannia administratyvnykh posluh orhanamy vykonavchoi vlady: rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 15 liutoho 2006 r. № 90-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/90-2006-%D1%80#Text> (ukr) 7. Tymchasovyi poriadok nadannia administratyvnykh posluh. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 17 lypnia 2009 r. № 737. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/737-2009-%D0%BF#Text> (ukr) 8. SIGMA Monitoring Report 2023 – Public administration in Ukraine. С. 156. URL: <https://www.sigmaxweb.org/publications/Monitoring-Report-2023-Ukraine.pdf> 9. Stratehiia reformuvannia derzhavnoho upravlinnia Ukrainy na 2022–2025 roky: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 21 lypnia 2021 r. № 831-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/831-2021-%D1%80#Text> (ukr) 10. Ukraine Report 2024. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/ukraine-report-2024_en

Tymoshchuk Viktor. Implementation of the idea of humanism in the administrative law of Ukraine

Introduction. *In Ukraine, more than 25 years ago, a discussion began about the need and possibility of implementing the idea of human-centrism in administrative law. This idea was intended to change the purpose and content of administrative law, which is especially relevant for this branch of public law, especially in a post-totalitarian state, where its perception as purely “managerial” and “punitive” dominated.*

Aim of the article. *The purpose of the article is to attempt to provide an evidentiary basis – confirmation of the answer to the question that the idea of humanism can be implemented in administrative law. An attempt is also made to prove that the implementation of this idea contributed to the qualitative development of domestic administrative legislation, positive changes in the activities of public administration.*

Results. *The article provides evidence to confirm that human-centrism is the goal and criterion that have determined the development of administrative law in recent decades in Ukraine. First of all, the idea of human-centrism is implemented in the concept of administrative services implemented in Ukrainian legislation and practice of public administration. In particular, integrated offices (centers for providing administrative services) have become a positively assessed public sector institution by*

society, a symbol of friendly service and comfort. The idea of human-centrism is also manifested in the legislation on general administrative procedure, although Ukraine is only at the beginning of the path here. The article provides specific norms and mechanisms of legislation that indicate that the focus of the state is the person, his dignity and rights.

Conclusions. *The development of administrative law in Ukraine has shown that this branch of law has been able to undergo an extremely deep transformation: from purely “administrative” or “punitive” to service. Of course, this branch of law must also continue to regulate issues of organizing public administration. However, a person and his rights are decisive for the activities of the entire system of governance, from policy formation to the resolution of specific cases.*

Key words: *administrative law, administrative services, administrative procedure, human-centrism.*